

АРХЕА

Б Ю Л Е Т И Н

ОТНОСНО ПОСЛЕДНИТЕ ПРОМЕНИ В НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС

В бр.26 на Държавен вестник беше обнародван Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс.

Още същия ден в асоциацията постъпиха множество тревожни запитвания от колекционери за обхвата на чл.278б. от НК. През следващите дни запитванията продължиха.

Основния проблем е относно правната дефиниция на използвания в посочения член термин - "археологически находки".

По-рядко притесненията са свързани с термина "археологически паметник на културата". Последното говори, че заинтересованите са наясно със съдържанието на термина "паметник на културата". Тук няма съмнение, че се касае за юридическия статут "паметник на културата", който придобиват културните ценности с висока научна и културна стойност по реда на Закона за паметниците на културата и музеите (ЗПКМ) и произтичащите от последния подзаконовни актове.

В някои от запитванията срещнахме правилни коментари на съдържанието на термина "археологически паметник на културата". Несъмнено "археологически паметници на културата" са онези "паметници на културата" които имат археологически произход.

Сега нека разгледаме по-внимателно текста на чл.278б, ал.3 от НК:

"(3) Който без надлежно разрешение замени или предлага за замяна, продаде или предлага за продажба археологически находки или археологически движими паметници на културата, се наказва с лишаване от свобода до три години и с глоба от хиляда до десет хиляди лева."

Тази норма е с бланкетна диспозиция и препраща към ЗПКМ и съответните подзаконовни актове. Справката в тях показва, че термина "археологическа находка" е недефиниран. Липсва точна правна дефиниция както в ЗПКМ така и в съответните подзаконовни актове. Това ще доведе до различно тълкуване при прилагането на чл.278б, ал.3 от НК в отделните случаи, което е недопустимо. Смеем да твърдим, че тенденцията при тълкуването на термина "археологическа находка" ще бъде към разширяване на обхвата му, а с това ще бъде разширено и приложното поле на

съответния текст от НК.

По нататъшното разглеждане на специализираните актове показва, че към момента няма наложен ограничителен режим върху собствеността на културни ценности, които биха могли да бъдат определени като археологически находки включително и разпоредителните сделки с тях. Поради това няма и оторизирана институция която да издава въпросните “надлежни разрешения” за замяна и продажба на такива ценности.

Така текста на чл.278б, ал.3 се оказва, че ограничава правото на гражданите да се разпореждат със своята собственост. Недоумение буди как законодателят веднъж пропуска да дефинира термина “археологическа находка” и втори път на негова основа въвежда ограничение на правото на собственост на гражданите без регламентиран режим в специалните актове, а чрез норма в НК.

Трудно разбираема е и волята на законодателя веднъж демонстрирана в посока на стесняване на приложното поле на досегашните текстове (чл.278б, ал.1) отнасящи се до тъй нареченото иманяръство и едновременно с това ограничаване на правото на собственост наложено с нов текст (чл.278б, ал.3) касаещо най-вече колекционерите.

Като продължим анализа навлизаме в противоречията на чл.278б, ал.3 с Конституцията. Текста на чл.278, ал.3 грубо ограничава един от елементите на собствеността - правото на собствениците да се разпореждат със своята собственост, поставяйки го в зависимост от решението на някаква неизвестна институция. При това е съвсем неясно кои са критериите, според които тази институция в едни случаи ще издава, а в други ще отказва издаването на надлежни разрешения за замяна и продажба на археологически находки и/или археологически движими паметници на културата.

Отнемането на правото на разпореждане на собствениците със собствеността им е нарушение на чл.17, ал.1 и 3 от Конституцията на Република България.

Ограничаването на това право не осигурява никакви държавни нужди, които да не биха могли да бъдат задоволени, ако това право не би било ограничено.

По същество текста на чл.278б, ал.3 е посегателство срещу правата на собствениците посредством репресия.

Основното съдържание на текстовете на НК относно културното наследство е наследено от времето на тоталитарната държава, която ограничаваше правата на собственост на своите граждани. С последните изменения и допълнения на НК е налице разширяване на някои от тези ограничения в противоречие с действащата конституция.

Подобен казус отнасящ се до ограничаването на правото на собственост на гражданите върху паметници на културата вече е бил разглеждан от Конституционния съд. С РЕШЕНИЕ № 5 ОТ 21.III.1996 Г. Конституционният съд обяви за противоконституционни разпоредбите на чл. 28, ал. 1 и чл.30 от

Закона за паметниците на културата и музеите.

Съдържанието на това решение е пряко относимо към разглеждания тук проблем. Ние се възползвахме от тълкуванията които дава КС относно конституционните права на гражданите и ограничаването им с други закони и почти дословно ги съотнасяме към настоящия случай.

Чл.278б, ал.3 от НК противоречи на разпоредбите на чл. 17, ал. 1 и 3 от Конституцията на Република България.

Разпоредбите на чл. 17, ал. 1 и 3 от Конституцията са в глава първа на основния закон - "Основни начала". Те издигат във върховен принцип правата на личността, нейното достойнство и сигурност. Същите са гаранция, че правото на собственост се защитава от закона и че частната собственост е неприкосновена. Съгласно тези начала собственикът не може да бъде ограничен в правото му да се разпорежда със своята собственост по начин и при условия, каквито той намери за добре.

При условията на пазарна икономика и гражданско общество, регламентирани и гарантирани от Конституцията, държавата в лицето на свои институции не може да се намесва в гражданския оборот и да диктува условията на една сделка. С даването на такива правомощия на някаква институция държавата фактически противоконституционно се намесва в неприкосновеността на частната собственост, включително и в правото на даден гражданин свободно да се разпорежда със своята собственост, представляваща културна ценност която може да се определи като "археологическа находка" или да има статут на "археологически паметник на културата".

Неоснователен би бил аргументът, че с тази намеса държавата спомага за опазване и съхраняване на културното наследство, каквото задължение, разбира се, тя има. И собственикът, и приобретателят могат да бъдат добри или лоши стопани. Някоя институция не може да знае дали един приобретател на археологическа ценност ще бъде по-добър стопанин от друг.

Не е ясно и за какво точно ще се дава разрешение при прехвърляне на собствеността, за личността, за качествата на приобретателя, за продажната цена или за някои допълнителни клаузи при съответните сделки.

По силата на Конституцията (чл. 23, изр. 2), вътрешното право, както и по конвенциите ратифицирани от Република България, държавата е длъжна да се грижи и да предприема мерки за осъществяване на защита и опазване на културното наследство. Това обаче не означава, че може да се ограничава правото на разпореждане на собственика.

Разбира се, съгласно разпоредбата на чл. 54, ал. 1 от Конституцията на Република България всеки български гражданин има право да се ползва от националните и общочовешките културни ценности - и то е признато, защитено и се гарантира от закона, но това право не може да се осъществява в нарушение на основните начала на Конституцията и в частност правото на защитената от закона частна собственост и нейната неприкосновеност.

Из НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС

Чл. 208. (1) (Изм., ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 10 от 1993 г., бр. 26 от 2004 г.) Който открие съкровище и в продължение на две седмици не съобщи на властта, се наказва с глоба от петстотин до хиляда лева.

(2) (Нова, ДВ, бр. 10 от 1993 г.; изм., бр. 26 от 2004 г.)

Който, като търси, открие съкровище и в продължение на две седмици не съобщи на властта, се наказва с лишаване от свобода до две години или с глоба от хиляда до пет хиляди лева.

(3) (Предишна ал. 2, изм., ДВ, бр. 10 от 1993 г.; изм., бр. 26 от 2004 г.) Ако съкровището е в особено големи размери, наказанието е: по ал. 1 - лишаване от свобода до две години или глоба от пет хиляди до десет хиляди лева, а по ал. 2 - лишаване от свобода до пет години или глоба от пет хиляди до десет хиляди лева.

(4) (Нова, ДВ, бр. 26 от 2004 г.) Предметът на престъплението се отнема в полза на държавата, а ако липсва или е отчужден, се присъжда неговата равностойност.

Чл. 278. (1) (Изм., ДВ, бр. 28 от 1982 г., бр. 10 от 1993 г., бр. 26 от 2004 г.) Който унищожи, разруши или

повреди паметник на културата, или архивен материал, влизащ в държавния архив, ако извършеното не съставлява по-тежко престъпление, се наказва с лишаване от свобода до три години или с глоба от петстотин до хиляда лева, както и с обществено порицание.

(2) (Нова, ДВ, бр. 10 от 1993 г.; изм., бр. 26 от 2004 г.) Длъжностно лице, което в нарушение на закона даде разрешение за унищожаване, разрушаване, повреждане видоизменение или за износ на паметник на културата, се наказва с лишаване от свобода до пет години или с глоба от хиляда до пет хиляди лева.

(3) (Предишна ал. 2, изм., ДВ, бр. 10 от 1993 г.; изм., бр. 26 от 2004 г.) Който без надлежно разрешение изнесе извън границите на страната паметник на културата или архивен материал, включен в държавния архив, се наказва с лишаване от свобода до пет години или с глоба от хиляда до пет хиляди лева. Предметът на престъплението, ако е налице, се отнема в полза на държавата по чл. 53, ал. 1, буква "б".

(4) (Предишна ал. 3, изм., ДВ, бр. 10 от 1993 г.; изм., бр. 26 от 2004 г.) Който отчужди вещь по предходната алинея, като знае, че тя може да бъде изнесена извън границите на страната, се наказва с лишаване от свобода до две години или с глоба от хиляда до пет хиляди лева, като предметът на престъплението се отнема в полза на държавата по чл. 53, ал. 1, буква "б".

(5) (Доп., ДВ, бр. 28 от 1982 г.; предишна ал. 4, изм., бр. 10 от 1993 г., бр. 92 от 2002 г., бр. 26 от 2004 г.) В особено тежки случаи наказанието е: по ал. 1 - лишаване от свобода от една до пет години и глоба от пет хиляди до десет хиляди лева; по ал. 2 и 3 - лишаване от свобода от две до шест години и глоба от пет хиляди до десет хиляди лева; по ал. 4 - лишаване от свобода от една до три години и глоба от пет хиляди до десет хиляди лева. Съдът може да постанови и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, точки 6 и 7. Предметът на престъплението се отнема в

полза на държавата по чл. 53, ал. 1, буква "б".

Чл. 278а. (Нов, ДВ, бр. 10 от 1993 г.)

(1) (Изм., ДВ, бр. 26 от 2004 г.) Който открие паметник на културата или друга ценна историческа находка и в продължение на две седмици съзнателно не съобщи на властта, се наказва с лишаване от свобода до една година или с глоба от петстотин до хиляда лева.

(2) (Изм., ДВ, бр. 26 от 2004 г.) Когато паметникът на културата има особено висока научна или художествена стойност, наказанието е лишаване от свобода до две години или глоба от хиляда до пет хиляди лева.

Чл. 278б. (Нов, ДВ, бр. 10 от 1993 г.; изм., бр. 26 от 2004 г.)

(1) Който без надлежно разрешение извършва или нареди да бъдат извършени теренни археологически разкопки, геофизически или подводни проучвания, или изкопни работи на територията на археологически паметници на културата и/или в тяхната охранителна зона, ако извършеното не представлява по-тежко престъпление, се наказва с лишаване от свобода до шест години и с глоба от две хиляди до двадесет хиляди лева.

(2) Ако при извършването на действията по ал. 1 се използват технически средства и/или моторни превозни средства, наказанието е лишаване от свобода от три до шест години и глоба от пет хиляди до петдесет хиляди лева.

(3) Който без надлежно разрешение замени или предлага за замяна, продаде или предлага за продажба археологически находки или археологически движими паметници на културата, се наказва с лишаване от свобода до три години и с глоба от хиляда до десет хиляди лева.

(4) Предметът на престъплението се отнема в полза на държавата, когато принадлежи на дееца, а ако липсва или е отчужден, се присъжда неговата равностойност.

АСОЦИАЦИЯ АРХЕА

приема всички идеи и предложения относно

СТРАТЕГИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

I **ОСНОВНИ НАСОКИ

и следващата разработка

II СТРАТЕГИЧЕСКА ПРОГРАМА

ЗА КОНТАКТИ:

0489 48984 0488 77858

arhea@mail.com

<http://archaeology.zonebg.com>

**На WEB сайта е поместена първата част на Стратегия за опазване и устойчиво развитие на културно-историческото наследство в Република България - Основни Насоки.